

Saparova Dilafruz Muhiddin qizi - o'qituvchi
Alfraganus Universiteti (Toshkent, O'zbekistan)
<https://orcid.org/0009-0008-1742-9184>
didu231197@gmail.com

BOLALAR ADABIYOTINING LINGVOPOETIK XUSUSIYATLARI: NAZARIY YONDASHUVLAR VA ZAMONAVIY TALQINLAR

Annotatsiya. Mazkur maqolada bolalar adabiyotining lingvopoetik xususiyatlari rus va g'arb lingvopoetik maktablari ilmiy qarashlari asosida qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqotning dolzarbligi bolalar adabiyotida qo'llaniladigan badiiy tasvir vositalarining, xususan, giperbolaning lingvopoetik mohiyatini zamonaviy nazariy yondashuvlar asosida qayta baholash zarurati bilan belgilanadi. Tadqiqotda qiyosiy-tahliliy, tavsifiy, lingvopoetik hamda stilistik tahlil metodlaridan foydalanildi. Natijada bolalar adabiyotining lingvopoetik xususiyatlari tizimlashtirildi, rus va g'arb lingvopoetik maktablarining umumiy hamda farqli jihatlari aniqlandi hamda ularning integratsiyasiga asoslangan metodologik yondashuv taklif qilindi. Tadqiqot natijalari bolalar adabiyotida giperbolaning badiiy-estetik funksiyalarini va uning tarjima jarayonidagi transformatsiyalarini o'rganish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: bolalar adabiyoti, lingvopoetika, badiiy matn, giperbola, stilistika, poetik funksiya, semiotika, pragmatika, tarjima transformatsiyasi, rus lingvopoetik maktabi, g'arb lingvopoetik maktabi.

ЛИНГВОПОЭТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ДЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ И СОВРЕМЕННЫЕ ИНТЕРПРЕТАЦИИ

Аннотация. В данной статье проводится сравнительный анализ лингвопоэтических особенностей детской литературы на основе научных концепций русской и западной лингвопоэтических школ. Актуальность исследования обусловлена необходимостью переосмысления лингвопоэтической природы художественных средств, прежде всего гиперболы, используемых в произведениях для детей, с позиций современных лингвистических подходов. В исследовании применялись сравнительно-сопоставительный, описательный, лингвопоэтический и стилистический методы анализа. В результате были систематизированы лингвопоэтические особенности детской литературы, выявлены общие и отличительные черты русской и западной лингвопоэтических школ, а также предложен интегративный методологический подход к их исследованию. Полученные результаты могут служить теоретической основой для изучения художественных

функций гиперболы и её трансформаций в процессе перевода произведений детской литературы.

Ключевые слова: детская литература, лингвопоэтика, художественный текст, гипербола, стилистика, поэтическая функция, семиотика, прагматика, переводческая трансформация, русская лингвопоэтическая школа, западная лингвопоэтическая школа.

LINGUOPOETIC FEATURES OF CHILDREN'S LITERATURE: THEORETICAL APPROACHES AND CONTEMPORARY INTERPRETATIONS

Abstract. This article presents a comparative analysis of the linguopoetic features of children's literature based on the theoretical approaches developed by the Russian and Western schools of linguopoetics. The relevance of the study lies in the need to reconsider the linguopoetic nature of figurative devices, particularly hyperbole, in children's literary texts from the perspective of contemporary linguistic theories. The research employs comparative, descriptive, linguopoetic, and stylistic methods of analysis. The findings systematize the linguopoetic characteristics of children's literature, identify the similarities and differences between the Russian and Western linguopoetic traditions, and propose an integrated methodological framework for their analysis. The results provide a theoretical basis for further research into the artistic functions of hyperbole and its transformations in the translation of children's literary works.

Keywords: children's literature, linguopoetics, literary text, hyperbole, stylistics, poetic function, semiotics, pragmatics, translation transformation, Russian linguopoetic school, Western linguopoetic school.

Kirish

Jahon tilshunosligi va adabiyotshunosligida badiiy matnning lingvopoetik xususiyatlarini o'rganish zamonaviy ilmiy tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda badiiy matnni til, tafakkur, madaniyat va kommunikatsiya uyg'unligida tadqiq etishga bo'lgan qiziqish ortib bormoqda. Ayniqsa, bolalar adabiyoti lingvopoetik nuqtai nazardan alohida ahamiyat kasb etadi, chunki u yosh kitobxonning estetik didini shakllantirish, tasavvurini boyitish, axloqiy qadriyatlarini rivojlantirish hamda til kompetensiyasini takomillashtirishda muhim o'rin tutadi. Shu bois bolalar adabiyotining lingvopoetik xususiyatlarini ilmiy asosda o'rganish bugungi kunda dolzarb ilmiy muammolardan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Lingvopoetika badiiy matnda til birliklarining estetik, semantik va pragmatik imkoniyatlarini o'rganuvchi fan sifatida turli ilmiy maktablar doirasida

rivojlandi. Rus lingvopoetik maktabi vakillari badiiy matnning poetik funksiyasi, individual uslubi, semiotik tabiati va dialogik mohiyatini tadqiq etgan bo'lsalar, G'arb stilistika maktabi vakillari til tanlovi, uslubiy strategiyalar, diskurs va o'quvchi idroki masalalariga ustuvor ahamiyat qaratdilar. Mazkur yondashuvlar bolalar adabiyotini tahlil qilishning nazariy asoslarini boyitgan bo'lsa-da, ularning integratsiyasiga bag'ishlangan tadqiqotlar nisbatan kam uchraydi.

Mavzuning dolzarbligi bolalar adabiyotining lingvopoetik xususiyatlarini rus va g'arb ilmiy maktablari qarashlari asosida qiyosiy tahlil qilish, ularning umumiy va farqli jihatlarini aniqlash hamda mazkur yondashuvlarning bolalar adabiyotida qo'llaniladigan badiiy tasvir vositalarini, xususan, giperbolani o'rganishdagi metodologik imkoniyatlarini ochib berish zarurati bilan belgilanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi bolalar adabiyotining lingvopoetik xususiyatlarini zamonaviy lingvopoetik nazariyalar asosida tahlil qilish, rus va g'arb lingvopoetik maktablarining ilmiy qarashlarini qiyoslash hamda ularning bolalar adabiyotini tadqiq etishdagi metodologik ahamiyatini aniqlashdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

bolalar adabiyotining lingvopoetik xususiyatlarini tavsiflash;

rus va g'arb lingvopoetik maktablarining asosiy nazariy qarashlarini tahlil qilish;

mazkur ilmiy maktablarning umumiy va farqli jihatlarini qiyosiy baholash;

bolalar adabiyotini tadqiq etishda kompleks lingvopoetik yondashuvning afzalliklarini asoslash.

Tadqiqotda qiyosiy-tahliliy, tavsifiy, lingvopoetik va stilistik tahlil metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, bolalar adabiyotining lingvopoetik xususiyatlari rus va g'arb lingvopoetik maktablari konsepsiyalari asosida integrativ yondashuvda tahlil qilinib, ularning o'zaro uyg'unlashuvi bolalar adabiyotidagi badiiy tasvir vositalarini, jumladan, giperbolani o'rganishning samarali metodologik asosi sifatida asoslab beriladi.

Adabiyotlar sharhi

Bolalar adabiyoti va uning lingvopoetik xususiyatlarini o'rganish zamonaviy tilshunoslik, adabiyotshunoslik va stilistika fanlarining kesishgan nuqtasida shakllangan ilmiy yo'nalishlardan biridir. Mazkur yo'nalishning nazariy asoslari XX asrda shakllangan lingvopoetik maktablar faoliyati bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bugungi kunda ham badiiy matnni tahlil qilishning muhim metodologik asoslaridan biri hisoblanadi.

Lingvopoetika nazariyasining shakllanishida Roman Jakobsonning xizmatlari alohida e'tirof etiladi. Uning *Linguistics and Poetics* nomli fundamental tadqiqotida poetika tilshunoslikning ajralmas qismi sifatida talqin qilinadi hamda poetik funksiya badiiy matnning asosiy belgisi sifatida izohlanadi. Olimning fikricha, poetik funksiyada diqqat xabarning mazmunidan ko'ra, uning qanday ifodalanganiga qaratiladi. Ushbu konsepsiya keyinchalik lingvopoetik tadqiqotlarning metodologik poydevoriga aylandi.

Rus lingvopoetik maktabining keyingi rivojida V.V. Vinogradov, Yu.M. Lotman, M.M. Baxtin va I.R. Galperinning ilmiy ishlari muhim o'rin egallaydi. Ularning tadqiqotlarida badiiy matn individual uslub, semiotik tizim, dialogik munosabat hamda stilistik vositalarning estetik funksiyasi nuqtai nazaridan yoritiladi. Mazkur yondashuvlar badiiy matnni ko'p qatlamli tizim sifatida o'rganish imkonini bergan va zamonaviy lingvopoetik tadqiqotlarning rivojiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan.

G'arb stilistika maktabida Geoffrey Leech va Mick Short badiiy matnni lingvistik tahlil qilishning tizimli metodologiyasini ishlab chiqdilar. Ularning tadqiqotlarida foregrounding (oldinga chiqarish), uslubiy tanlov va badiiy effekt o'rtasidagi bog'liqlik asoslab berilgan. Keyinchalik Peter Verdonk stilistikani tilshunoslik va adabiyotshunoslikni bog'lovchi fan sifatida rivojlantirdi, Mick Toolan esa diskurs va o'quvchi ishtirokiga asoslangan yondashuvni taklif etdi. Jonathan Culler esa adabiy kompetensiya va o'quvchining matnni talqin qilishdagi rolini nazariy jihatdan asoslab berdi. Ushbu konsepsiyalar badiiy matnni ko'p qirrali kommunikativ hodisa sifatida talqin qilish imkonini yaratdi.

So'nggi yillarda lingvopoetika bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda badiiy matnning estetik tabiati bilan bir qatorda uning kognitiv va pragmatik jihatlarini o'rganishga ham alohida e'tibor qaratilmoqda. Natijada lingvopoetika, stilistika, diskurs tahlili va kognitiv tilshunoslikning integratsiyasiga asoslangan yangi ilmiy yondashuvlar shakllanmoqda.

O'zbek tilshunosligida ham lingvopoetika masalalari bo'yicha muhim ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan. Xususan, badiiy matn lingvopoetikasi, individual uslub, poetik vositalarning funksional xususiyatlari hamda badiiy nutqning ekspressiv imkoniyatlari yuzasidan qator ilmiy ishlar yaratilgan. Biroq mavjud tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bolalar adabiyotida qo'llaniladigan lingvopoetik vositalarni, ayniqsa giperbolani, rus va g'arb lingvopoetik maktablari konsepsiyalarini integratsiyalashgan holda o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlar yetarli darajada emas.

Shu bois mazkur maqolada bolalar adabiyotining lingvopoetik xususiyatlari rus va g'arb lingvopoetik maktablarining nazariy qarashlari asosida qiyosiy tahlil qilinadi hamda ularning integratsiyasiga tayangan metodologik yondashuv taklif etiladi. Ushbu yondashuv bolalar adabiyotidagi badiiy tasvir

vositalarini, xususan, giperbolani lingvopoetik va tarjimashunoslik nuqtai nazaridan yanada chuqurroq tadqiq etish uchun nazariy asos yaratadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot bolalar adabiyotining lingvopoetik xususiyatlarini rus va g'arb lingvopoetik maktablari ilmiy qarashlari asosida qiyosiy tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot metodologiyasi zamonaviy tilshunoslik, stilistika, lingvopoetika va tarjimashunoslik fanlarida qo'llaniladigan ilmiy yondashuvlar uyg'unligiga asoslanadi.

Tadqiqot jarayonida tavsifiy (deskriptiv) metod yordamida bolalar adabiyotining lingvopoetik xususiyatlari hamda badiiy matnda qo'llaniladigan stilistik vositalarning nazariy asoslari tavsiflandi. Mazkur metod bolalar adabiyotining o'ziga xos xususiyatlarini tizimli yoritish va mavjud ilmiy qarashlarni umumlashtirish imkonini berdi.

Qiyosiy-tahliliy metod asosida rus va g'arb lingvopoetik maktablari vakillarining ilmiy konsepsiyalari o'zaro taqqoslandi. Ushbu metod orqali badiiy matnni tahlil qilishdagi umumiy va farqli yondashuvlar aniqlanib, ularning bolalar adabiyotini o'rganishdagi metodologik imkoniyatlari baholandi.

Tadqiqotda lingvopoetik tahlil metodi asosiy metod sifatida qo'llanildi. Mazkur metod yordamida badiiy matnda til birliklarining estetik, semantik va funksional xususiyatlari tahlil qilindi hamda ularning badiiy obraz yaratishdagi o'рни yoritildi. Lingvopoetik yondashuv badiiy matnni fonetik, leksik, grammatik va stilistik sathlarning o'zaro uyg'unligi asosida baholash imkonini berdi.

Shuningdek, stilistik tahlil metodi orqali badiiy tasvir vositalarining, jumladan, giperbolaning ekspressiv va estetik imkoniyatlari tahlil qilindi. Ushbu metod giperbolaning bolalar adabiyotidagi badiiy funksiyalarini hamda uning matnning emotsional-ta'sirchanligini kuchaytirishdagi ahamiyatini aniqlashga xizmat qildi.

Tadqiqotning metodologik asosini Roman Jakobson, V.V. Vinogradov, Yu.M. Lotman, M.M. Baxtin, I.R. Galperin, Geoffrey Leech, Mick Short, Peter Verdonk, Mick Toolan va Jonathan Cullerning lingvopoetika hamda stilistikaga oid ilmiy konsepsiyalari tashkil etdi. Ushbu nazariy qarashlarning qiyosiy tahlili asosida bolalar adabiyotini o'rganishning integrativ metodologik modeli shakllantirildi.

Mazkur tadqiqotda kompleks metodologik yondashuvni qo'llash bolalar adabiyotining lingvopoetik tabiatini har tomonlama yoritish, rus va g'arb ilmiy maktablarining nazariy imkoniyatlarini o'zaro uyg'unlashtirish hamda giperbolaning badiiy-estetik xususiyatlarini tizimli baholash imkonini berdi.

Shu jihatdan tanlangan metodlar tadqiqotning maqsadi va vazifalariga to'liq mos keladi hamda olingan ilmiy natijalarning ishonchliligi va xolisligini ta'minlaydi.

Tadqiqot natijalari

Bolalar adabiyotining lingvopoetik xususiyatlari. Olib borilgan nazariy tahlillar shuni ko'rsatdiki, bolalar adabiyoti lingvopoetik jihatdan o'ziga xos badiiy tizimni tashkil etadi. Mazkur tizimning asosiy xususiyati shundaki, unda til birliklari nafaqat axborot uzatish, balki estetik ta'sir ko'rsatish, obraz yaratish, hissiy munosabatni shakllantirish va yosh kitobxonning tasavvurini rivojlantirish vazifalarini ham bajaradi. Shu sababli bolalar adabiyotida lingvopoetik vositalarning tanlanishi muallifning estetik maqsadi hamda bolalar auditoriyasining yosh va psixologik xususiyatlari bilan uzviy bog'liq.

Tahlillar natijasida bolalar adabiyotining lingvopoetik tabiatini belgilovchi bir qator muhim belgilar aniqlandi. Birinchidan, bunday asarlarda obrazlilik yuqori darajada namoyon bo'ladi. Mualliflar metafora, epitet, jonlantirish, o'xshatish va giperbola kabi badiiy vositalardan foydalanish orqali voqelikni bolalar tafakkuriga yaqin shaklda ifodalaydilar. Ikkinchidan, emotsional-ekspressiv birliklarning faol qo'llanilishi matnning ta'sirchanligini oshirib, yosh kitobxonning hissiy idrokini faollashtiradi. Uchinchidan, tilning soddaligi bilan obrazlarning badiiy boyligi o'rtasidagi muvozanat bolalar adabiyotining muhim lingvopoetik belgilaridan biri hisoblanadi.

Qiyosiy tahlillar shuni ko'rsatdiki, bolalar adabiyotida qo'llaniladigan lingvopoetik vositalar estetik bezak vazifasi bilangina cheklanmaydi. Ular badiiy mazmunni shakllantirish, qahramon xarakterini ochish, voqealar dinamikasini kuchaytirish va kitobxon bilan samarali kommunikatsiyani ta'minlash kabi ko'p funksiyali vazifalarni bajaradi. Ayniqsa, giperbola bolalar adabiyotida obrazni yorqinlashtirish, fantastik muhit yaratish, kulgili effekt hosil qilish hamda muallifning baholovchi munosabatini ifodalashning eng faol lingvopoetik vositalaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Olib borilgan ilmiy tahlillar rus va g'arb lingvopoetik maktablari tomonidan ishlab chiqilgan nazariy yondashuvlarning bolalar adabiyotini o'rganishda o'zaro bir-birini to'ldirishini ko'rsatdi. Rus maktabi badiiy matnning estetik va struktural xususiyatlarini chuqur yoritgan bo'lsa, g'arb maktabi stilistik tanlov, diskurs va o'quvchi idrokiga asoslangan yondashuvlarni rivojlantirgan. Mazkur ikki metodologik yo'nalishning integratsiyasi bolalar adabiyotidagi lingvopoetik hodisalarni har tomonlama tahlil qilish imkonini beradi.

Rus va G'arb lingvopoetik maktablarining qiyosiy tahlili. Tadqiqot davomida rus va g'arb lingvopoetik maktablari vakillarining nazariy qarashlari qiyosiy tahlil qilindi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, har ikkala ilmiy maktabning umumiy maqsadi badiiy matnning estetik mohiyatini ochib berish bo'lsa-da,

ularning metodologik yondashuvlari, tahlil obyektlari va ilmiy ustuvorliklari o'zaro farqlanadi.

Rus lingvopoetik maktabi vakillari badiiy matnni, avvalo, tilning estetik funksiyasi va ichki strukturasi orqali talqin qiladilar. Ularning tadqiqotlarida individual muallif uslubi, poetik funksiya, semiotik tizim va dialogiklik markaziy o'rin egallaydi. Ushbu yondashuv badiiy matnning ichki tashkil topish mexanizmlarini, til birliklarining o'zaro munosabatini hamda estetik ta'sirni yuzaga keltiruvchi vositalarni aniqlashga xizmat qiladi.

G'arb lingvopoetik maktabi esa badiiy matnni kommunikativ hodisa sifatida baholab, muallif, matn va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro munosabatni tadqiq etishga alohida e'tibor qaratadi. Ushbu maktab doirasida uslubiy tanlov, pragmatik ta'sir, diskurs, kognitiv idrok va o'quvchi interpretatsiyasi asosiy tahlil yo'nalishlari sifatida qaraladi. Natijada badiiy matn nafaqat estetik obyekt, balki kommunikativ faoliyat mahsuli sifatida ham talqin qilinadi.

Bolalar adabiyotidagi lingvopoetik vositalarning tizimlashtirilishi. Olib borilgan nazariy va qiyosiy tahlillar natijasida bolalar adabiyotida qo'llaniladigan lingvopoetik vositalarning o'ziga xos tizimi shakllanishi aniqlandi. Ushbu vositalar nafaqat badiiy matnning estetik qimmatini oshiradi, balki yosh kitobxonning emotsional, kognitiv va kommunikativ rivojlanishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ularni faqat stilistik figuralar sifatida emas, balki bolalar adabiyotining lingvopoetik tizimini tashkil etuvchi funksional birliklar sifatida baholash maqsadga muvofiqdir.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, bolalar adabiyotida lingvopoetik vositalarning qo'llanishi muallifning badiiy niyati, asarning janriy xususiyatlari va kitobxonning yoshiga qarab farqlanadi. Ayrim vositalar obrazlilikni kuchaytirishga xizmat qilsa, boshqalari emotsional ta'sirni oshiradi yoki fantastik tasvirni yaratishga imkon beradi. Ayniqsa, mubolag'a, metafora, jonlantirish va o'xshatish kabi vositalar bolalar tafakkurining obrazli qabul qilish xususiyatlariga mos kelishi bilan ajralib turadi.

Bolalar adabiyotini lingvopoetik tahlil qilishda integrativ yondashuvning ahamiyati. Olib borilgan nazariy va qiyosiy tahlillar shuni ko'rsatdiki, bolalar adabiyotining lingvopoetik xususiyatlarini yoritishda alohida bir metodologik yondashuv bilan cheklanish badiiy matnning barcha jihatlarini to'liq ochib bera olmaydi. Chunki bolalar adabiyoti bir vaqtning o'zida lingvistik, poetik, pragmatik va psixologik omillar uyg'unlashgan murakkab badiiy tizimdir. Shu bois mazkur tadqiqotda rus va g'arb lingvopoetik maktablarining nazariy qarashlarini o'zaro uyg'unlashtirgan integrativ yondashuv qo'llanildi.

Integrativ yondashuv, avvalo, badiiy matnni ko'p sathli hodisa sifatida talqin qilish imkonini beradi. Bunda til birliklarining leksik-semantik xususiyatlari, ularning estetik vazifalari, kommunikativ ta'siri hamda kitobxon tomonidan

idrok etilish jarayoni yagona tizim doirasida baholanadi. Natijada badiiy matnning shakli va mazmuni o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik yanada aniqroq namoyon bo'ladi.

Mazkur yondashuv bolalar adabiyotida qo'llaniladigan badiiy tasvir vositalarining, xususan, giperbolaning funksional imkoniyatlarini kompleks tahlil qilishga xizmat qiladi. Giperbola nafaqat ekspressivlikni kuchaytiruvchi stilistik figura, balki obraz yaratish, qahramon xarakterini ochish, fantastik muhitni shakllantirish va yosh kitobxonning emotsional qabul qilish jarayoniga ta'sir etuvchi ko'p funksiyali lingvopoetik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, rus lingvopoetik maktabining badiiy matnning estetik va struktural xususiyatlariga qaratilgan yondashuvi hamda g'arb stilistika maktabining kommunikativ va pragmatik tamoyillarini uyg'un qo'llash bolalar adabiyotini yanada chuqurroq tahlil qilish imkonini beradi. Ayniqsa, bunday yondashuv giperbolaning matndagi badiiy vazifasi bilan bir qatorda uning kitobxon ongida yuzaga keltiradigan estetik va emotsional ta'sirini ham izohlashga yordam beradi.

Shunday qilib, integrativ yondashuv bolalar adabiyotining lingvopoetik tabiatini tizimli o'rganish, badiiy tasvir vositalarining funksiyalarini kompleks baholash va ularning tarjima jarayonidagi o'ziga xos xususiyatlarini izohlash uchun metodologik jihatdan maqbul ilmiy asos ekanligi aniqlandi.

Bolalar adabiyoti lingvopoetik jihatdan o'ziga xos badiiy tizim bo'lib, unda til birliklari axborot uzatish bilan bir qatorda estetik, emotsional va kommunikativ funksiyalarni ham bajaradi. Mazkur xususiyatlar yosh kitobxonning psixologik va kognitiv rivojlanish xususiyatlari bilan bevosita bog'liq.

Rus va g'arb lingvopoetik maktablari badiiy matnni tahlil qilishda turli metodologik yondashuvlarga ega bo'lsa-da, ularning nazariy qarashlari o'zaro bir-birini to'ldiradi. Rus maktabi badiiy matnning estetik va struktural jihatlariga, g'arb maktabi esa stilistik tanlov, pragmatika va o'quvchi interpretatsiyasiga ustuvor ahamiyat beradi.

Tadqiqot davomida bolalar adabiyotida qo'llaniladigan asosiy lingvopoetik vositalar tizimlashtirildi hamda ularning funksional vazifalari qiyosiy tahlil qilindi. Ushbu tahlil giperbolaning obraz yaratish, emotsional ta'sirni kuchaytirish, fantastik muhitni shakllantirish va qahramon xarakterini ochishda alohida o'rin tutishini ko'rsatdi.

Bolalar adabiyotini lingvopoetik jihatdan o'rganishda rus va g'arb ilmiy maktablari yondashuvlarini uyg'unlashtirish badiiy matnni yanada chuqurroq talqin qilish imkonini beradi. Integrativ yondashuv lingvistik, stilistik va pragmatik omillarni yagona metodologik asosda baholashga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari bolalar adabiyotida giperbolaning lingvopoetik tabiatini va uning badiiy-estetik funksiyalarini o'rganish uchun nazariy asos yaratadi. Ushbu natijalar Roald Dahlning "Matilda" hamda S. Quronovning "Gallaktikada bir kun" asarlarida qo'llangan giperbolalarni qiyosiy hamda tarjimashunoslik nuqtai nazaridan tahlil qilishda metodologik manba sifatida xizmat qilishi mumkin. Kelgusidagi tadqiqotlarda bolalar adabiyotida giperbolaning turli janrlardagi namoyon bo'lishi, uning milliy-madaniy xususiyatlari hamda tarjima jarayonida yuz beradigan transformatsiyalarini kengroq korpus asosida o'rganish maqsadga muvofiqdir. Bu esa bolalar adabiyoti lingvopoetikasi va tarjimashunosligi rivojiga yangi ilmiy natijalar qo'shishga xizmat qiladi.

Muhokama

Mazkur tadqiqot natijalari bolalar adabiyotining lingvopoetik xususiyatlarini zamonaviy lingvopoetik yondashuvlar asosida kompleks tahlil qilish zarurligini yana bir bor tasdiqladi. Adabiyotlar tahlili hamda qiyosiy tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, rus va g'arb lingvopoetik maktablari tomonidan ishlab chiqilgan nazariy konsepsiyalar badiiy matnni o'rganishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Biroq ularning aksariyatida bolalar adabiyotining o'ziga xos lingvopoetik tabiati hamda yosh kitobxonning matnni qabul qilish xususiyatlari alohida tadqiqot obyekti sifatida yetarli darajada yoritilmagan.

Tadqiqot davomida aniqlangan natijalar Roman Jakobsonning poetik funksiya haqidagi qarashlari, V.V. Vinogradovning individual uslub konsepsiyasi, Yu.M. Lotmanning badiiy matn semiotikasi hamda Geoffrey Leech va Mick Short tomonidan ishlab chiqilgan stilistik tahlil tamoyillari bilan uyg'unlik kasb etadi. Shu bilan birga, mazkur maqolada ushbu nazariy qarashlar bolalar adabiyoti misolida o'zaro bog'liq holda tahlil qilinishi ularning amaliy qo'llanish doirasini kengaytiradi

Qiyosiy tahlillar shuni ko'rsatdiki, bolalar adabiyotida qo'llaniladigan lingvopoetik vositalar faqat estetik bezak vazifasini bajarmaydi. Ular badiiy matnning mazmuniy yaxlitligini ta'minlash, qahramon xarakterini ochish, voqealar dinamikasini kuchaytirish va kitobxon bilan samarali kommunikatsiyani shakllantirish kabi murakkab funksiyalarni ham bajaradi. Ayniqsa, giperbolaning obraz yaratish va emotsional ta'sir ko'rsatishdagi imkoniyatlari uni bolalar adabiyotining eng faol lingvopoetik vositalaridan biri sifatida baholash imkonini beradi.

Mazkur maqolada ilgari surilgan ilmiy qarashlar keyingi tadqiqotlar uchun ham muhim nazariy asos yaratadi. Xususan, ushbu yondashuv Roald Dahlning "Matilda" va S. Quronovning "Gallaktikada bir kun" asarlarida giperbolaning lingvopoetik xususiyatlari hamda uning tarjima jarayonidagi

transformatsiyalarini qiyosiy tahlil qilishda samarali metodologik platforma vazifasini bajarishi mumkin. Shu jihatdan tadqiqot natijalari bolalar adabiyoti lingvopoetikasi va tarjimashunoslik sohalaridagi keyingi ilmiy izlanishlar uchun istiqbolli yo'nalishlarni belgilab beradi.

Xulosa

Mazkur maqolada bolalar adabiyotining lingvopoetik xususiyatlari rus va g'arb lingvopoetik maktablarining nazariy qarashlari asosida qiyosiy tahlil qilindi. Olib borilgan tahlillar natijasida bolalar adabiyotining til, uslub va badiiy tafakkur uyg'unligida shakllanadigan murakkab lingvopoetik tizim ekanligi aniqlandi. Ushbu tizimda qo'llaniladigan badiiy vositalar nafaqat estetik vazifani bajaradi, balki yosh kitobxonning hissiy, kognitiv va kommunikativ rivojlanishiga ham faol ta'sir ko'rsatadi.

Nazariy va qiyosiy tahlillar asosida bolalar adabiyotida qo'llaniladigan asosiy lingvopoetik vositalar tizimlashtirildi hamda ularning funksional vazifalari umumlashtirildi. Tahlillar giperbolaning obraz yaratish, emotsional-ekspressiv ta'sirni kuchaytirish, fantastik muhitni shakllantirish va qahramon xarakterini yorqin ochishdagi alohida o'rnini ko'rsatdi. Shu jihatdan giperbola bolalar adabiyotining eng faol va ko'p funksiyali lingvopoetik vositalaridan biri sifatida baholandi.

Mazkur maqolaning nazariy natijalari bolalar adabiyotida giperbolaning lingvopoetik tabiati va badiiy funksiyalarini o'rganish uchun metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Xususan, ushbu yondashuv Roald Dahlning "Matilda" hamda S. Quronovning "Gallaktikada bir kun" asarlarida giperbolaning qo'llanishi va uning tarjima jarayonidagi transformatsiyalarini qiyosiy tahlil qilish bo'yicha keyingi ilmiy izlanishlarni olib borishda muhim nazariy manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Kelgusidagi tadqiqotlarda bolalar adabiyotida giperbolaning turli janrlardagi namoyon bo'lishi, uning milliy-madaniy xususiyatlari, kitobxon tomonidan qabul qilinish mexanizmlari hamda tarjimada pragmatik va lingvopoetik ekvivalentlikni ta'minlash masalalarini kengroq korpus materiallari asosida o'rganish maqsadga muvofiqdir. Bu esa bolalar adabiyoti lingvopoetikasi va tarjimashunosligi rivojiga yangi ilmiy natijalar qo'shishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jakobson, R. *Linguistics and Poetics*. In: Sebeok T. A. (Ed.). *Style in Language*. Cambridge, MA: MIT Press, 1960. P. 350–377.
- Jakobson, R. *Language in Literature*. Edited by Krystyna Pomorska and Stephen Rudy. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1987.
- Vinogradov, V. V. *О языке художественной литературы*. Москва: Государственное издательство художественной литературы, 1959.

- Lotman, Yu. M. *The Structure of the Artistic Text*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1977.
- Bakhtin, M. M. *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Austin: University of Texas Press, 1981.
- Galperin, I. R. *Stylistics*. Moscow: Higher School Publishing House, 1977.
- Leech, G. N., Short, M. H. *Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. 2nd ed. London: Pearson Longman, 2007.
- Saparova, D.M. AESTHETIC AND SEMANTIC FUNCTIONS OF HYPERBOLE IN LITERARY TEXT: A CASE STUDY OF "A DAY IN THE GALAXY" International Journal of artificial intelligence 6 (4), America. 2026. 837-839.
<https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai/article/view/12356>
- Wales, K. *A Dictionary of Stylistics*. 3rd ed. London: Routledge, 2011.
- Nikolajeva, M. *Children's Literature Comes of Age: Toward a New Aesthetic*. New York: Garland Publishing, 1996.
- Hunt, P. *Understanding Children's Literature*. 2nd ed. London: Routledge, 2005.
- Saparova, D. M. THE ROLE OF HYPERBOLE IN EXPRESSIVE AND CHARACTER-BUILDING FUNCTIONS IN LITERATURE: A CASE STUDY OF MATILDA. International Journal of Political Sciences and Economics, 5(4), Germany. 2026. 169-170
<https://doi.org/10.55640/>
- Saparova, D.M. Techniques to evaluate and combine cultural errors in Uzbek and English. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi 39-son 2-to'plam. 2024-yil. 207-210.
- Raxmonov, A. K. (2025). Mutarriziyning "Risolatun fin nahv" asari mo'jaz grammatik manba. *Barqaror Taraqqiyot va Rivojlanish Tamoyillari*, 3(4), 85-88.
- Sultanova, S.N. (2024). Талаба- таржимонларни бадий таржимага ўргатиш масалалари. «Қиёсий тилшунослик ва адабиётшуносликнинг долзарб муаммолари ва уларни ўқитишдаги замонавий технологиялар» Халқаро-Илмий мақолалар тўплами, 223-228
- Saparov, M. Z. Neyrolingvistik tadqiqotlarda miya faoliyati talqini va tahlilining nazariy asoslari. O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI, 2025, [1/1/] ISSN 2181-7324. 331-bet. <https://portfolio.afu.uz/storage/documents/BJSbmYNW9IVt407dDcvAQWnOyYr81513n5u1gZm u.pdf>
- Dahl, R. *Matilda*. London: Jonathan Cape, 1988.
- Quronov, S. *Gallaktikada bir kun*. Toshkent: Detective fiction in english literature: from conan doyle to contemporary crime novels. Izomova.M.Sh 2025 105-107 <https://doi.org/10.5281/zenodo.16633582>.
16. Djalaletdinova, F. T. (2025). Masalning boshqa janrlar bilan aloqasi hamda o'zbek masalnavisligi tarixi (10), 694-701.
17. Кодирова 3.3. (2025). Нейролингвистические механизмы восприятия англоязычных аудиоподкастов при формировании навыков аудирования. Журнал гуманитарных и естественных наук, 28 [1], 5-14.
18. Boboqulova, I.S (2025). Kinoyaning turlari, roli, tasnifi (12) 207-210.
19. Anvarova, I. A. (2025). Linguacultural aspects of translation of Alisher Navoi's work from Uzbek into English (On the example of Sabbai Sayyor) 576-580.
20. Xolmatova, M. I. (2025). The role of literary translation in promoting intercultural communication Iqro journal (Issue 01), 1595-1597.

ALFRAGANUS

XALQARO ILMIY JURNAL

VOL. 3 • ISSUE 12 • 2026

PHILOLOGY

NASHR MA'LUMOTLARI

Ushbu jurnal O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy
kommunikatsiyalar agentligida № 060125 guvohnoma
bilan ro'yxatdan o'tgan.

«ALFRAGANUS UNIVERSITY» nashriyotida tayyorlandi.

Muharrir: Xolbekov S.

ISSN: 2992-8974

journals.afu.uz

journals@afu.uz

Tel: +998 90 335 09 30

ALFRAGANUS UNIVERSITY

TOSHKENT • 2026